

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ბაკური ლაშხია

**საერთო მმართველობა და საქართველოს
დამფუძნებელი კრების არჩევნები სამეგრელოში
(1918-1920)**

**ისტორიის დოქტორის (PH.D.) აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად წარმოდგენილი**

დისერტაციის მაცნე

თბილისი – 2024

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტზე – სადოქტორო პროგრამა: *საქართველოს ისტორია*.

სამეცნიერო ხელმძღვანელები:

ბეჟან ხორავა – ისტორიის დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი;

ლევან ჯიქია – ისტორიის დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოწვეული პროფესორი

ექსპერტები:

დოდო პერტაია – ისტორიის დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი;

გურამ მარხულია – ისტორიის დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

ოფიციალური რეცენზენტები:

გონელი არახამია – ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს უნივერსიტეტის თამაზ ბერაძის სახელობის ქართველოლოგიის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი.

დაზმირ ჯოჯუა – ისტორიის დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

დისერტაციის დაცვა შედგება 2024 წლის 16 მარტს, 12 საათზე სსიპ – სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ისტორიის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე. მისამართი: ანა პოლიტოვსკაიას ქ. #26, VII სართული, საპრეზენტაციო დარბაზი.

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შეიძლება სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში – თბილისი, ანა პოლიტოვსკაიას ქ. №61.

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი: **ლია ახალაძე**, ისტორიის დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

პრობლემის აქტუალობა. რუსეთის იმპერიის ხელისუფლებას ყირიმის ომში (1853-1856) განცდილმა მარცხმა არა მხოლოდ დაანახა ძირეული საშინაო რეფორმების აუცილებლობა, არამედ განსაზღვრა მისი მიმართულება და ხასიათი. ამ რეფორმებს სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა რუსეთისათვის, რადგანაც მას კონკურენცია უნდა გაეწია ევროპის წამყვანი სახელმწიფოებისათვის და ევროპაში ძალთა ბალანსი არ დარღვეულიყო. ამიტომ, აუცილებელი იყო რუსეთის მოდერნიზება მომხდარიყო. რუსეთის მოდერნიზაციის გზაზე განსაკუთრებული ადგილი 1861 წლის „საგლეხო რეფორმას“ უჭირავს. მიუხედავად აღნიშნული რეფორმის არა ერთი ნაკლოვანებისა, სწორედ იგი გახდა სხვა ბურჟუაზიული რეფორმების გატარების კატალიზატორი. ერთ-ერთ ასეთ რეფორმას საერობო სისტემის დანერგვა წარმოადგენს. საერობო რეფორმა რუსეთის იმპერიის 34 გუბერნიასა და 1 ოლქში 1864 წლის იანვარს (ძველი სტილით) გატარდა. რაც შეეხება საქართველოს, აქ 1867 წლიდან 1918 წლამდე საერობო სისტემის ჩამოყალიბების არაერთი მცდელობა იყო, თუმცა ყოველი მცდელობა უშედეგოდ დასრულდა.

1918 წლის 26 მაისს საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, შესაძლებელი გახდა საერობო რეფორმის განხორციელება. საერობო ინსტიტუტების მთავარი ფუნქცია ადგილობრივ დონეზე არსებული პრობლემების მოგვარება უნდა ყოფილიყო.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ ეს შესაძლებლობა რეალობად აქცია. გამონაკლისი არც სენაკისა და ზუგდიდის მაზრები იყო, სადაც საერობო ხმოსანთა არჩევნები ჩატარდა, რომლის შემდეგაც საერობო დაწესებულებებმა ფუნქციონირება დაიწყეს. ზუგდიდისა და სენაკის მაზრების საერობო სისტემა გამართულად ფუნქციონირებდა.

ნირებდა და მათზე დაკისრებულ მოვალეობებს პირნათლად ასრულებდა. ისინი ადგილობრივ დონეზე წყვეტდნენ ისეთ პრობლემატურ საკითხებს, როგორებიც იყო: სწავლა-განათლება, გზების მოწესრიგება, ადმინისტრაციის მოწყობა და მისი კონტროლი, სასამართლოს მოწყობა და უფასო იურიდიული დახმარება, მიწის რეფორმა, სამედიცინო დაწესებულებებისა და აფთიაქების შექმნა, სასურსათო კრიზისთან ბრძოლა, ერობის ბანკის დაარსება, საფოსტო, სასოფლო გზების დაქსელვა და ასე შემდეგ.

საერობო სისტემის ჩამოყალიბებისა და ფუნქციონირების ისტორია სამეგრელოში (სენაკის მაზრა, ზუგდიდის მაზრა, ქ. ფოთი, ქ. ყულევი) სრულყოფილად დღემდე არ არის შესწავლილი. ამის გარეშე კი საქართველოში თვითმმართველობის ისტორია 1918-1921 წლებში შესწავლილად ვერ ჩაითვლება. წარმოდგენილ სადისერტაციო ნაშრომში, ათეულობით საარქივო დოკუმენტის შესწავლის შედეგად, გაანალიზებულია სამეგრელოში (სენაკის მაზრა, ზუგდიდის მაზრა, ქ. ფოთი, ქ. ყულევი) საერობო სისტემის ჩამოყალიბებისა და ფუნქციონირების პროცესი.

მართალია, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პარლამენტი, რომელიც საქართველოს ეროვნული საბჭოს ტრანსფორმირების შედეგად შეიქმნა, მრავალპარტიულ ორგანოს წარმოადგენდა, მაგრამ ის არ იყო არჩეული. ამ გარემოებას კი სათავისოდ იყენებდნენ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მოწინააღმდეგეები. არადა, პარიზის სამშვიდობო კონფერენციას, ბევრ სხვა საკითხთან ერთად, საქართველოს საკითხიც უნდა განეხილა. ამიტომ მნიშვნელოვანი იყო კონფერენციაზე დელეგაცია გაეგზავნა ხელისუფლებას, რომელსაც მაღალი ლეგიტიმაცია ექნებოდა.

1919 წლის 14-16 თებერვალს დამფუძნებელი კრების (პარლამენტის) არჩევნები საქართველოს დემოკრატიული

რესპუბლიკის თითქმის მთელ ტერიტორიაზე, მათ შორის სენაკისა და ზუგდიდის მაზრებშიც, დემოკრატიული პრინციპების სრული დაცვით ჩატარდა.

სამეგრელოში (სენაკის მაზრა, ზუგდიდის მაზრა, ქ. ფოთი, ქ. ყულევნი) საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნების მოსამზადებელი ეტაპი, საარჩევნო კომისიების შემადგენლობა, არჩევნებთან დაკავშირებული სირთულეები, არჩევნების შედეგები და სხვა, დღემდე არ არის სრულფასოვნად შესწავლილი. ცხადია, ცალკეული პუბლიკაციები საერთო სურათს ვერ ცვლის. წარმოდგენილ სადისერტაციო ნაშრომში ყველა ეს საკითხი მეტ-ნაკლები სისრულითაა შესწავლილი.

კვლევის მიზანი: კვლევის ძირითად მიზანს წარმოადგენს, საარქივო პირველწყაროების ანალიზის შედეგად, ისეთი საკითხების დეტალურად შესწავლა და წარმოჩენა, როგორცაა:

- საერობო ხმოსანთა არჩევნები სენაკის მაზრაში;
- საერობო ხმოსანთა არჩევნები ზუგდიდის მაზრაში;
- თვითმმართველობის არჩევნები ქ. ახალ სენაკში, ქ. ფოთში, ქ. ზუგდიდში და ქ. ყულევში;
- საერობო დაწესებულების მიერ განხორციელებული პროექტები სენაკის მაზრაში;
- საერობო დაწესებულების მიერ განხორციელებული პროექტები ზუგდიდის მაზრაში;
- დამფუძნებელი კრების არჩევნები სენაკის მაზრაში;
- დამფუძნებელი კრების არჩევნები ზუგდიდის მაზრაში;
- დამფუძნებელი კრების არჩევნები ქ. ფოთში.

ნაშრომის ქრონოლოგიური ჩარჩო: კვლევის ქრონოლოგიური ჩარჩო მოიცავს 1918-1920 წლებს.

ნაშრომის წყაროთმცოდნეობითი ბაზა: საკვლევი თემის დამუშავებისას გამოყენებულია საქართველოს ეროვნული

არქივის ცენტრალურ საისტორიო არქივში დაცული დოკუმენტები, პერიოდული პრესის მასალები და შესაბამისი სამეცნიერო ლიტერატურა.

საკვლევი თემის სრულფასოვნად შესასწავლად უმნიშვნელოვანესია საარქივო დოკუმენტები. საქართველოს ეროვნული არქივის საისტორიო ცენტრალურ არქივში დაცულია მასალები, რომლებიც ნათელს ჰფენენ სენაკისა და ზუგდიდის მაზრებში ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ჩამოყალიბებისა და ფუნქციონირების დეტალებს. მაგალითისთვის განვიხილავთ რამდენიმე დოკუმენტს:

ფონდი 1863, ანაწერი 1, საქმე 469. ამ საქმეში დაცულია დოკუმენტები, სადაც ასახულია სენაკის მაზრის საერობო არჩევნების (1918 წ.) შედეგების სტატისტიკური მონაცემები. აღნიშნული საარქივო დოკუმენტის კრიტიკულად შესწავლის შედეგად, გამოვავლინეთ არაერთი უზუსტობა, კერძოდ, უზუსტობა გვხვდება მე-4, მე-5 საარჩევნო უბნებისა და სენაკის მაზრის შეჯამებულ მონაცემებში, ასევე ქ. ახალ სენაკის საარჩევნო უბნის მონაცემებში აღმოჩენილია დარღვევა, რომელიც საარჩევნო დებულებისათვის შეუსაბამობას წარმოადგენს.

ფონდი 1863, ანაწერი 1, საქმეები 469, 907, 908. აღნიშნულ საქმეებში დაცულია მასალები ზუგდიდის მაზრის საერობო არჩევნებში (1918 წ.) ექვსივე საარჩევნო უბნიდან მიღებული შედეგების სტატისტიკური მონაცემების შესახებ. დასახელებულ მასალებში გამოვავლინეთ არაერთი უზუსტობა, მაგალითად, უზუსტობა ფიქსირდება ობუჯის, ახუთის, წალენჯიხის I, წალენჯიხის II, ხობის საარჩევნო უბნების და მთლიანად ზუგდიდის მაზრის სტატისტიკურ მონაცემში. ასევე, აღსანიშნავია, რომ ცალკეულ დოკუმენტებში ეს მონაცემები არ ემთხვევა ერთმანეთს. მსგავს შემთხვევას ვხვდებით ზუგდიდის II საარჩევნო უბნის სტატისტიკურ მონაცემებში. ყველა მსგავსი უზუსტობა სადისერტაციო ნაშრომში გასწორებულია.

ფონდი 1863, ანაწერი 1, საქმე 998. დასახელებულ საქმეში ზუგდიდის მაზრის საერობო არჩევნების (1920 წ.) სტატისტიკური მონაცემებია აღწერილი. აღნიშნული საარქივო მასალის კრიტიკულად შესწავლის შედეგად გამოვავლინეთ არაერთი უზუსტობა, მაგალითად, უზუსტობაა ჯვარის, დარჩელის, ცაიშის, ჭაქვინჯის, ნოჯიხევის, საჯიჯაოს, წალენჯიხის I, ზუგდიდის I, ზუგდიდის II, ხობის საარჩევნო უბნებისა და მთლიანად ზუგდიდის მაზრის სტატისტიკურ მონაცემებში. დასახელებული ყველა უზუსტობა წარმოდგენილ სადისერტაციო ნაშრომში გასწორებულია.

ფონდი 1834, ანაწერი 2, საქმე 66. დასახელებულ საქმეში ასახულია ზუგდიდის მაზრის დამფუძნებელი კრების არჩევნების შედეგების სტატისტიკური მონაცემები. აღნიშნული საარქივო მასალის კრიტიკულად შესწავლის შედეგად გამოვავლინეთ არაერთი უზუსტობა, მაგალითად, ერთსა და იმავე დოკუმენტში ორი განსხვავებული მონაცემია მოყვანილი ზუგდიდის მაზრაში ჩატარებულ არჩევნებში მონაწილეთა რიცხვის შესახებ. ასევე, ამ დოკუმენტებში არასწორად არის დათვლილი ბათილად გამოცხადებული ბიულეტენები. აღნიშნული უზუსტობები სადისერტაციო ნაშრომში გასწორებულია.

სამეცნიერო ლიტერატურა. საკითხზე მუშაობისას გამოვიყენეთ თედო ღლონტის, ბადრი ძაგანიას, ალექსანდრე ბენდიანიშვილის, სტივენ ჯონსის, აკაკი სურგულაძის, ვახტანგ გურულის, შოთა ვადაჭკორიას, აბესალომ ტულუშის, ოთარ ჯანელიძის, ბონდო კუპატაძის, ირაკლი ირემაძის, ირაკლი ხვადაგიანის და სხვების ნაშრომები.

კვლევის მეთოდი: კვლევისას გამოყენებულია თანამედროვე ისტორიოგრაფიაში აპრობირებული მეთოდები, მათ შორის: შინაარსობრივი ანალიზის, შერჩევის, ისტორიულ-შედარებითი, კრიტიკული ანალიზის, ფაქტების ნამდვილობის დადგენის და სტატისტიკური მეთოდები.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე: საერობო ხმოსანთა არჩევნების შესახებ სამეგრელოში (სენაკის მაზრა, ზუგდიდის მაზრა, ქ. ფოთი, ქ. ყულევი) მხოლოდ რამდენიმე პუბლიკაცია გამოქვეყნდა, თუმცა საკითხი მხოლოდ ზოგად ჟრილშია განხილული. საკვლევ თემას ეხება ბადრი ძაგანიას დისერტაცია „ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები სენაკის მაზრაში 1918-1921 წლებში“. ნაშრომში ასახულია სენაკის მაზრასა და ქალაქ ახალ სენაკის თვითმმართველობის ჩამოყალიბება და აღნიშნული ორგანოს პრაქტიკული საქმიანობა. თუმცა, მასში ყურადღება არ არის გამახვილებული უშუალოდ საარჩევნო პროცესზე, რა დარღვევები ახლდა მას და რა შედეგით დასრულდა. საერობო მმართველობა და საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები სამეგრელოში (1918-1920) პირველად და სრულყოფილად არის შესწავლილი წარმოდგენილ სადისერტაციო ნაშრომში. მასში თითქმის სრულად არის გაანალიზებული საერობო ხმოსანთა არჩევნები სენაკის მაზრაში; საერობო ხმოსანთა არჩევნები ზუგდიდის მაზრაში; თვითმმართველობის არჩევნები ქ. ახალ სენაკში; საარქივო მასალებზე დაყრდნობით დადგენილია ყველა ის დარღვევები, რის გამოც ქ. ახალ სენაკის თვითმმართველობის არჩევნები ქუთაისის საოლქო სასამართლომ გააუქმა; თვითმმართველობის არჩევნები ქ. ფოთში, ქ. ზუგდიდში და ქ. ყულევიში; დადგენილია მიზეზი, თუ რატომ გახდა ზუგდიდის მაზრაში ხელახალი არჩევნების ჩატარება გარდაუვალი; ასევე დადგინდა სენაკისა და ზუგდიდის მაზრებში, ქ. ფოთში, თუ რის საფუძველზე და რა მიზნით ახდენდნენ საერობო მმართველობები კერძო მესაკუთრეთა უძრავი ქონების კონფისკაციას. აქვე განხილულია საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები სამეგრელოში, რაც ჯერჯერობით არაა სრულფასოვნად შესწავლილი.

სადისერტაციო ნაშრომში, საარქივო მასალების, პერიოდული პრესის მასალებისა და სამეცნიერო ლიტერატურის შეს-

წავლის შედეგად, დეტალურად არის განხილული საარჩევნო პროცესის მიმდინარეობა სენაკისა და ზუგდიდის მაზრებში; დადგენილია და აღწერილია ყველა პროცედურული დარღვევა, რომელიც დაფიქსირდა უშუალოდ არჩევნების მიმდინარეობისას; კრიტიკულად არის შესწავლილი ყველა სტატისტიკური მონაცემი, სადაც არჩევნების შედეგები არის ასახული, რის შედეგადაც დადგენილია არა ერთი უზუსტობა.

ნაშრომის სტრუქტურა: ნაშრომი შედგება სარჩევის, შესავლის, სამი თავის, დასკვნის, გამოყენებული ლიტერატურისა და დანართისაგან. აქედან პირველი თავი მოიცავს შვიდ პარაგრაფს, მეორე თავი – ხუთი პარაგრაფს, ხოლო მესამე თავი – ოთხ პარაგრაფს.

დისერტაციის ძირითადი შინაარსი

შესავალში ნაჩვენებია საკვლევი თემის აქტუალობა, მისი მეცნიერული შესწავლის მიზანშეწონილობა; წარმოდგენილია კვლევის მიზანი, ნაშრომის ქრონოლოგიური ჩარჩო, კვლევის მეთოდები, მეცნიერული სიახლე, მისი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა, ნაშრომის სტრუქტურა, წყაროთმცოდნეობითი ბაზა და ბიბლიოგრაფია.

თავი I – „სამაზრო და საქალაქო მმართველობა სამეგრელოში (1918-1919 წწ.)“ – შედგება შვიდი პარაგრაფისაგან. პირველ პარაგრაფში – „საერობო რეფორმის მომზადება საქართველოში“ განხილულია მეფის რუსეთის მიერ 1864 წელს შემუშავებული საერობო რეფორმის დადებითი მხარე და ნაკლოვანებები. ცარიზმმა უარი განაცხადა განაპირა მხარეებში, მათ შორის საქართველოში, აღნიშნული რეფორმის განხორციელებაზეც კი.

მას შემდეგ, რაც 1918 წლის 26 მაისს აღდგა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა, დღის წესრიგში დადგა სახელმწიფო ინსტიტუტების მშენებლობის საკითხი. ამ

თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ფორმირებას.

1. 2. *საერობო ხმოსანთა არჩევნები სენაკის მაზრაში (1918 წ.)*. საქართველოში საერობო არჩევნები 3 ეტაპად ჩატარდა. პირველი ეტაპი 1918 წლის ივლისიდან-დეკემბრამდე მიმდინარეობდა, მეორე ეტაპი – 1919 წლის იანვრიდან-ოქტომბრამდე, ხოლო მესამე ეტაპი 1920 წლის იანვარ-აგვისტოში.

1918 წლის მარტიდან სენაკის მაზრაში ერობის ფუნქციონირებისათვის პრაქტიკული მუშაობა დაიწყო. მაგრამ ოსმალეთის ფრონტზე არსებულმა მძიმე მდგომარეობამ და სენაკის მაზრაში არსებულმა ბოლშევიკურმა აჯანყებამ აღნიშნული მზადება ერთი-ორად შეაფერხა. უშუალოდ საერობო არჩევნების ჩატარება სენაკის მაზრაში მხოლოდ 1918 წლის 4 აგვისტოს გახდა შესაძლებელი. არჩევნებში მონაწილეობა სამმა პოლიტიკურმა სუბიექტმა მიიღო. არჩევნებისათვის სოციალისტურმა პარტიებმა საერთო ენის გამონახვა შეძლეს და „სოციალისტურ ბლოკში“ გაერთიანდნენ.

მიუხედავად იმისა, რომ სენაკის მაზრაში ანტისახელმწიფოებრივი ბოლშევიკური გამოსვლა მეტ-ნაკლებად მინელდა, წინაასარჩევნო ფონი მეტად რთული და მძიმე იყო, რადგანაც ადგილი ჰქონდა ბოლშევიკური ძალების მიერ განხორციელებულ „ტერორს“ ადგილობრივი მოსახლეობის მიმართ. ბოლშევიკები ამომრჩევლებს მოუწოდებდნენ არჩევნებში მონაწილეობა არ მიეღოთ და ბოიკოტის რეჟიმში ყოფილიყვნენ, წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ ლიკვიდაციით ემუქრებოდნენ. აღნიშნული ფაქტის გამო არჩევნების ჩატარება შეუძლებელი გახდა მარტვილის საარჩევნო ოლქში

ბოლშევიკების არაერთი მცდელობა სენაკის მაზრაში საერობო არჩევნები ჩაშლილიყო, უშედეგოდ დასრულდა. არჩევნებში სოციალისტურმა ბლოკმა გაიმარჯვა. სენაკის მაზრაში ჩატარებული საერობო არჩევნების შესწავლის შედეგად გამო-

ვავლინეთ არაერთი კანონდარღვევა, მათ შორის: ქ. ახალ სენაკში ჩატარებულ არჩევნებში, საარჩევნო ყუთში იმაზე მეტი ბიულეტენი აღმოჩნდა ვიდრე ამომრჩეველი იყო მისული. ეს კი საარჩევნო დებულების უხეში დარღვევა იყო. აღნიშნული დარღვევის საფუძველზე ქ. ახალ სენაკის არჩევნების შედეგები აუცილებლად უნდა გაუქმებულიყო; დადგინდა, რომ მე-5 საარჩევნო უბანზე არჩევნებში მონაწილეობა არა 5 059 არამედ 4 831 ამომრჩეველმა მიიღო. შესაბამისად გაუგებარია 228 ბიულეტენს რა ბედი ეწია; ყოველივე ზემოხსენებულს ემატება მარტვილის საარჩევნო ოლქში ჩამოლილი არჩევნები. აღნიშნული დარღვევები ხელის შემშლელ ფაქტორს წარმოადგენენ, სენაკის მაზრაში ჩატარებული საერობო არჩევნების შედეგების სრულფასოვანი შესწავლისათვის. მიუხედავად აღნიშნული დარღვევებისა იმდენად დიდი იყო სოციალისტური ბლოკის უპირატესობა, რომ მათი გამარჯვება გარდაუვალი იყო.

1. 3. *საერობო ხმოსანთა არჩევნები ზუგდიდის მაზრაში (1918 წ.).* ზუგდიდის მაზრაში საერობო არჩევნებისათვის მზადება, ბოლშევიკური აჯანყების გამო, თითქმის ყველაზე ბოლოს 1918 წლის ნოემბერში დაიწყო. უშუალოდ არჩევნების ჩატარება კი იმავე წლის 1 დეკემბერს გახდა შესაძლებელი, რომელშიც სამმა პოლიტიკურმა პარტიამ მიიღო მონაწილეობა. ისევე როგორც სენაკის მაზრაში, ზუგდიდის მაზრაშიც სოციალისტური პარტიები გაერთიანდნენ „სოციალისტურ ბლოკში“ და ერთი საარჩევნო ნომრით მიიღეს არჩევნებში მონაწილეობა. არჩევნებისათვის მაზრა ექვს საარჩევნო უბნად დაიყო. უშუალოდ საარჩევნო პროცესი ყოველგვარი კანონდარღვევის გარეშე წარიმართა, სადაც გამარჯვება „სოციალისტურმა ბლოკმა“ მოიპოვა. აღნიშნული არჩევნების კანონიერება კითხვის ნიშნის ქვეშ მხოლოდ საქართველოს სოციალისტ-რევოლუციონერთა (ესერები) პარტიის წარმომადგენლებმა დააყენეს. თუმცა მათ კანონდარღვევის დამადასტურებელი ვერანაირი

დოკუმენტი ვერ წარმოადგინეს. შესაბამისად საქართველოს ცენტრალურმა საარჩევნო კომიტეტმა აღნიშნული არჩევნები კანონიერად ჩათვალა.

როგორც აღმოჩნდა, ზუგდიდის მაზრაში ისევე, როგორც სენაკის მაზრის შემთხვევაში „სოციალისტური ბლოკის“ შექმნის იდეამ გაამართლა და ამჯერადაც დამაჯერებელი გამარჯვების მოპოვება შეძლეს.

1. 4. *თვითმმართველობის არჩევნები ქ. ახალ სენაკში (1919 წ.).* ქ. სენაკის თვითმმართველობის არჩევნების გარშემო განვითარებული მოვლენები წარმოადგენს უპრეცედენტო შემთხვევას, როდესაც არჩევნების შედეგები სასამართლომ ორჯერ გააუქმა.

ქ. სენაკის თვითმმართველობის პირველი არჩევნები 1919 წლის 26 იანვარს ჩატარდა. მასში გაიმარჯვა საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიულმა პარტიამ. მაგრამ არჩევნების მიმდინარეობისას აღმოჩნდა არა ერთი დარღვევა, მაგალითად, სენაკის განაპირა მხარეს მცხოვრებ 1 000-ზე მეტ მოქალაქეს, არჩევნებში მონაწილეობის შესაძლებლობა არ მიეცა; პირადი ბარათები ყველა მოქალაქისათვის არ იყო დამზადებული. ხოლო, აღნიშნული ბარათის არ მქონე მოქალაქეები სარჩევნო უბნებზე არ დაუშვეს. აღნიშნული არჩევნები ქუთაისის საოლქო სასამართლოში გასაჩივრდა, რომელმაც საჩივარი დააკმაყოფილა და ზემოთ ხსენებული არჩევნების შედეგები გააუქმა.

ქ. სენაკის თვითმმართველობის რიგით მეორე არჩევნები 1919 წლის 30 მარტს ჩატარდა, რომელშიც საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულმა მუშათა პარტიამ გაიმარჯვა. მაგრამ აღნიშნული არჩევნების კანონიერებაც კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგა. სწორედ ამიტომ სამსონ გამყრელიძემ არჩევნების შედეგები გაასაჩივრა ქუთაისის საოლქო სასამართლოში. ქუთაისის საოლქო სასამართლომ გამყრელიძის მიერ წარმოდგენილი კანონდარღვევის ამსახველი დოკუმენტები საკმარისად ჩა-

თვალა, რათა აღნიშნული არჩევნებიც უკანონოდ გამოცხადებინა. ქ. სენაკის თვითმმართველობის რიგით მესამე და საბოლოო არჩევნები 1919 წ. 22 ივლისს ჩატარდა. მასშიც ოთხმა პოლიტიკურმა სუბიექტმა მიიღო მონაწილეობა. ამჯერად, საარჩევნო პროცესი დებულების სრული დაცვით წარიმართა. აღნიშნულ არჩევნებში კი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულმა მუშათა პარტიამ დამაჯერებლად გაიმარჯვა.

1. 5. *თვითმმართველობის არჩევნები ქ. ფოთში (1919 წ.).* ქ. ფოთის თვითმმართველობის არჩევნები 1919 წ. 9 თებერვალს ჩატარდა, რომელშიც მონაწილეობა ხუთმა პოლიტიკურმა სუბიექტმა მიიღო. არჩევნებისათვის ქალაქი ხუთ საარჩევნო უბნად დაიყო. იმავე წლის 4 მარტს ქ. ფოთის საბჭოს ფორმირება მოხდა.

ქ. ფოთის თვითმმართველობის არჩევნები ჩატარდა საარჩევნო დებულების სრული დაცვით. საარჩევნო პროცესის მიმდინარეობისას არანაირ კანონდარღვევას, რომელსაც შეეძლო რაიმე სახის ზეგავლენა მოეხდინა არჩევნების შედეგზე, ადგილი არ ჰქონია. რაც შეეხება არჩევნების შედეგებს, იგი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის გამარჯვებით დასრულდა. შესაბამისად, არჩეული ხმოსნების უმრავლესობას სწორედ აღნიშნული პოლიტიკური პარტიის წარმომადგენლები შეადგენდნენ.

1. 6. *თვითმმართველობის არჩევნები ქ. ზუგდიდში (1919 წ.).* ქ. ზუგდიდის თვითმმართველობის არჩევნები 1919 წლის 16 მარტს ჩატარდა, რომელშიც მონაწილეობა ექვსმა პოლიტიკურმა პარტიამ მიიღო. საარჩევნო პროცესი ყოველგვარი კანონდარღვევის გარეშე წარიმართა. ქ. ზუგდიდის არჩევნები გამორჩეულია ყველა სხვა ზემოხსენებული არჩევნებისაგან თავისი შედეგებით. ამ შემთხვევაში გამარჯვების მოპოვება არა მმართველმა პოლიტიკურმა ძალამ, არამედ ოპოზიციამ, კონკრეტულად კი საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიულმა პარ-

ტიამ შეძლო. მიუხედავად გამარჯვებისა, იმდენად მცირე იყო განსხვავება საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიის და საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის მიერ მიღებულ ხმებს შორის, რომ მათ თვითმმართველობის საბჭოში თანაბარი ექვს-ექვსი ხმოსნის გაიყვანა მოახერხეს.

1. 7. *თვითმმართველობის არჩევნები ქ. ყულევში (1919 წ.).* ქ. ყულევის თვითმმართველობის არჩევნები 1919 წლის 8-10 ივნისს ჩატარდა. ქალაქ ყულევში ჩატარებული არჩევნები სრულიად განსხვავდებოდა ყველა სხვა არჩევნებისაგან. ქ. ყულევში წარდგენილი იყვნენ უშუალოდ ხმოსნები, ამომრჩევლებს ჰქონდათ თეთრი და შავი ბარათები (თეთრი თანხმობის ნიშანი იყო, შავი უარყოფის), რომლითაც გამოსატყვევდნენ თავიანთ დამოკიდებულებას ამა თუ იმ კანდიდატის მიმართ. მიუხედავად ამ განსხვავებისა, აღსანიშნავია, რომ ის არ ეწინააღმდეგებოდა საარჩევნო დებულებას.

ქ. ყულევში ჩატარებული თვითმმართველობის არჩევნები საარჩევნო დებულების სრული დაცვით ჩატარდა. არჩევნებში გამარჯვება კი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიამ მოიპოვა.

თავი II – საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები სამეგრელოში. შედგება ხუთი პარაგრაფისაგან, პირველი პარაგრაფი – *შზადება საქართველოში დამფუძნებელი კრების არჩევნებისათვის.* 1917 წლის ოქტომბერში რუსეთში მომხდარი კონტრევოლუციური გადატრიალების შედეგად კავკასია რუსეთს ჩამოშორდა. ქართველმა პოლიტიკოსებმა საქართველოს მომავლის გასარკვევად ეროვნული ყრილობის მოწვევა გადაწყვიტეს.

დამფუძნებელი კრების არჩევას საქართველოში ორი ძირითადი ფაქტორი განაპირობებდა – სამინაო და საგარეო. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს პარლამენტი მრავალპარტიული იყო და ამავდროულად მას ჰქონდა საქართველოს მო-

სახლეობის მხარდაჭერა, ფორმალურად ის მაინც არ იყო არჩეული. ამ გარემოებას კი მუდამ სადემოკრატიო იყენებდნენ საქართველოს რესპუბლიკის და დემოკრატიის მოწინააღმდეგეები. რაც შეეხება საგარეო ფაქტორს, ახლო მომავალში უნდა შეკრებილიყო საერთაშორისო საზავო კონფერენცია, სადაც საქართველოს საკითხიც განიხილებოდა. ამიტომ მნიშვნელოვანი იყო კონფერენციაზე დელეგაცია გაეგზავნა ხელისუფლებას, რომელსაც მათალი ლეგიტიმაცია ექნებოდა.

1918 წლის 22 ნოემბერს საქართველოს რესპუბლიკის პარლამენტის მიერ დამტკიცებული დამფუძნებელი კრების არჩევნების დებულების თანახმად, დამფუძნებელი კრება 130 წევრისაგან უნდა დაკომპლექტებულიყო. მას საქართველოს ორივე სქესის მოქალაქეები, საყოველთაო, თანასწორი, პირდაპირი, ფარული კენჭისყრით და პროპორციული წარმომადგენლობის წესის სრული დაცვით აირჩევდა. დამფუძნებელი კრების არჩევნებში მონაწილეობა 15 პოლიტიკურმა სუბიექტმა მიიღო. თხუთმეტივე პოლიტიკურ პარტიას საარჩევნო სიაში ჯამში 600 კანდიდატი ჰყავდა წარმოდგენილი, მათგან 26 ქალი იყო.

2. 2. *საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები ზუგდიდის მაზრაში.* ზუგდიდის მაზრა დამფუძნებელი კრების არჩევნებისათვის 46 საარჩევნო უბნად დაიყო (ქ. ზუგდიდი ცალკე საარჩევნო უბანს წარმოადგენდა). ესენია: წალენჯიხა; ჯვარი; ჯგალი; ფახულანი; ლია; ჭალე; ობუჯი; ლესიჭინე; ლეწურწუმე; ახუთი; ჭოდა; ნაფიჩხოვო; კირცხი; ჩხოროწყე; მუხური; ნიკოსია; ცაიში; დარჩელი; კოკი; კახათი; აბასთუმანი; შამგონა; ანაკლია; ნარაზენი; ოირემე-დავითიანი; ყულიშკარი; კორცხელი; ჭაქვინჯი; ხიბულა; ახალი ხიბულა; რიყე; ჭკადუაში; ლედგებიე; ზუგდიდი; დიდი ნეძი; ხეთა; ხორგა; ხობი; ქარიატა; ნოჯიხევი; ხორში; ზანა; ქვალონი; საჯიჯაო; რედუტ-კალე; ქალაქი ზუგდიდი.

1919 წ. 17 მარტს საქართველოს დამფუძნებელი კრების სამანდატო კომისიამ განიხილა ზუგდიდის მაზრის არჩევნების ოქმები. აღნიშნულმა კომისიამ ყურადღება გაამახვილა ს. ზუგდიდის საზოგადოების არჩევნებზე, სადაც ყოველდღიურად ითვლიდნენ კონვერტებს, რომელიც აშკარა კანონდარღვევას წარმოადგენდა. კომისიამ მიიღო დადგენილება, რომლის თანახმადაც ზუგდიდის საზოგადოების არჩევნები დამტკიცდა, მხოლოდ აღნიშნული დარღვევა დეფექტად უნდა აღნიშნულიყო.

ამდენად, მიუხედავად არჩევნების პროცესში არსებული მცირეოდენი დარღვევისა, აღნიშნული არჩევნები ნამდვილად იყო დემოკრატიული პრინციპების სრული დაცვით ჩატარებული. მასში საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულმა მუშათა პარტიამ დამაჯერებელი გამარჯვება მოიპოვა.

2. 3. *საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები სენაკის მაზრაში.* სენაკის მაზრა დამფუძნებელი კრების არჩევნებისათვის 30 საარჩევნო უბნად დაიყო. ესენია: სეფიეთის; აბაშის; ონტოფოს; კვათანის; ნაესაკოვოს; სამიქაოს; მარნის; ნოსირის; სუჯუნის; თეკლათის; ძველი სენაკის; გეჯეთის; ეკის; ნოქალაქევის; უშაფათის; ლეძაძამის; ფოცხოს; ჯოლევის; აბედათის; ბანძის; ლეხაინდრაოს; ჭალადიდის; ნახუნავოს; მარტვილის; კინჩხის; თამაკონის; ნაგვაზავოს; სალხინოს; კიწის; ე. ახალი სენაკის.

1919 წლის 4 მარტს დამფუძნებელი კრების ცენტრალური კომისიის სხდომა გაიმართა, სადაც განიხილეს სენაკის მაზრაში ჩატარებული დამფუძნებელი კრების არჩევნების კანონიერების საკითხი. კომისიამ ყურადღება გაამახვილა შემდეგ საარჩევნო უბანზე: ბანძის საზოგადოება, დოშაყის საზოგადოება და ლედგებიეს საზოგადოება. ბანძის საზოგადოების მიმართ კრებამ მიიღო შემდეგი დადგენილება: გაუქმებული ორი ხმა მიეკუთვნა საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას. დოშაყის საზოგადოებაში: „ადმოჩენილი იყო უკონ-

ვერტოდ მიცემული ხმები. რაც საზოგადოების კომისიამ ცნო კანონიერად, ხოლო სამაზრო კომისიამ გააბათილა“. აღნიშნულის შესახებ კომისიამ მიიღო შემდეგი დადგენილება: „№ 3-ის 41 უკონვერტო ბიულეტენი ცნობილ იქნეს კანონიერად“. ლედგებიეს საზოგადოებაში „აღმოჩნდა ხმის მიმცემლებზე 15 კონვერტით შეტი, ეს ხმები სამაზრო კომისიამ ცნო კანონიერად“. აღნიშნულის შესახებ კომისიამ დაადგინა, რომ საკითხი ღიად დარჩენილიყო და ამაზე განმარტება სამაზრო კომისიას უნდა გაეკეთებინა. სენაკის მაზრის დანარჩენი საზოგადოების არჩევნები კომისიამ დაამტკიცა კანონიერად.

1919 წლის 8 მარტს დამფუძნებელი კრების ცენტრალური საპარლამენტო საარჩევნო კომისიის სხდომა გაიმართა, სადაც განიხილეს სენაკის მაზრის სოფელ ლედგებიეს ოქმი. კომისიამ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მიიღო დადგენილება, რომლის თანახმადაც ლედგებიეს საზოგადოებაში ჩატარებული დამფუძნებელი კრების არჩევნები დამტკიცდა (წინააღმდეგი იყო მ. საყვარელიძე).

ამდენად, დამფუძნებელი კრების ცენტრალური საპარლამენტო საარჩევნო კომისიის მიერ მიღებული დადგენილების შესაბამისად, სენაკის მაზრაში ჩატარებული დამფუძნებელი კრების არჩევნების შედეგები შემდეგი სახით შეიცვალა: საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას დაემატა ბანძის საარჩევნო უბანში 2 გაბათილებული ხმა; საქართველოს სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიას დაემატა ღოშაყის საარჩევნო უბანზე გაბათილებული 41 ხმა.

საბოლოო ჯამში, სენაკის მაზრაში ჩატარებული დამფუძნებელი კრების არჩევნები, მიუხედავად ზემოთ აღნიშნული ხარვეზებისა, თამამად შეგვიძლია ჩავთვალოთ დემოკრატიული პრინციპებით ჩატარებულ არჩევნებად, სადაც საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულმა მუშათა პარტიამ დამაჯერებელი გამარჯვება მოიპოვა.

2. 4. საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები ქ. ფოთში. საარჩევნო კომისიამ დამფუძნებელი კრების არჩევნებისათვის ქალაქი ფოთი ხუთ საარჩევნო უბნად დაყო: პირველი საარჩევნო უბანი – აღმოსავლეთით კაპარჭინა და პარკის დამბა, დასავლეთით და ჩრდილოეთით მდინარე რიონი, სამხრეთით ორივე ნაპირით ლაზარევიჩის ქუჩა კაპარჭინიდან რიონამდის. ამ უბანს ეკუთვნოდა რკინიგზის სადგური; მეორე საარჩევნო უბანი – აღმოსავლეთ კაპარჭინა, ლაზარევიჩის, პაცოვის და ველიამინოვის ქუჩები; მესამე საარჩევნო უბანი – აღმოსავლეთით პაცოვის ქუჩის გაგრძელება, ფედოროვის დაჩა ველიამინოვის ქუჩამდე, დასავლეთით მდინარე რიონი და სამხრეთით ზღვა; მეოთხე საარჩევნო უბანი – დიდი კუნძული ნავსადგურითურთ; მეხუთე საარჩევნო უბანი – ნაბადა.

1919 წლის 27 თებერვალს დამფუძნებელი კრების ცენტრალური კომისიის სხდომა გაიმართა. აღნიშნულ სხდომაზე კომისიამ მოისმინა მცირე კომისიის მოხსენება, რომელსაც უნდა გაერკვია ქალაქ ფოთში გამართულ დამფუძნებელი კრების არჩევნებთან დაკავშირებით შემდეგი საკითხი: „*რიცხვთა რაოდენობის განსხვავების, ყუთთან მისულ ამომრჩეველთა და კონვერტებს შორის*“. მოხსენების შედეგად გაირკვა რომ: „*ხმის მიცემის უფლება ჩამოურთმევიათ მცირე წლოვანთათვის, რომელნიც შეცდომით ყოფილან სიაში შეყვანილნი, რამაც გამოიწვია ხსენებული განსხვავება*“. აღნიშნული მოხსენების შემდეგ, კრებამ ქალაქ ფოთში ჩატარებული დამფუძნებელი კრების არჩევნები დამტკიცებულად გამოაცხადა.

ამდენად, ქალაქ ფოთში ჩატარებული არჩევნები, მიუხედავად საარჩევნო პროცესის მიმდინარეობისას დაფიქსირებული ხარვეზებისა, შეგვიძლია ჩავთვალოთ, როგორც დემოკრატიული პრინციპებით ჩატარებული არჩევნები, რომელშიც საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულმა მუშათა პარტიამ დასახურებული გამარჯვება მოიპოვა.

2. 5. *სამეგრელოს რეგიონში ჩატარებული დამფუძნებელი კრების არჩევნების შედეგები.* დამფუძნებელი კრების არჩევნებისათვის სამეგრელოში, სამეგრელოში, საარჩევნო სიის მიხედვით, რეგისტრირებული იყო 136 349 ამომრჩეველი. არჩევნებში მონაწილეობა 77 421 ამომრჩეველმა მიიღო. მათგან 228 ბიულეტენი გაბათილდა.

- საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია – 53 568 ხმა;
- საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია – 4 873 ხმა;
- საქართველოს სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტია – 14 445 ხმა;
- სომეხთა რევოლუციონერი პარტია – *დამნაკვეთიანი* – 13 ხმა;
- საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტთა სარევოლუციო პარტია – 4 068 ხმა;
- საქართველოს რადიკალ-დემოკრატიული გლეხთა პარტია – 50 ხმა;
- საქართველოს ეროვნული პარტია – 35 ხმა;
- საქართველოს სოციალ-ფედერალისტთა მამულ-თა პარტია – 81 ხმა;
- დამოუკიდებელ უპარტიოთა კავშირი – 58 ხმა;
- ესტეტიური ლიგა პატრიოტებისა – 2 ხმა.

თავი III – *სამაზრო, საქალაქო და სათემო მმართველობა სამეგრელოში (1919-1920 წწ.)* – შედეგება ოთხი პარაგრაფისაგან, პირველი პარაგრაფი – *საერობო ხმოსანთა არჩევნები ზუგდიდის მაზრაში (1920 წ.)*. 1919 წლის შემოდგომაზე ზუგდიდის მაზრის საერობო კრებაში პოლიტიკურმა კრიზისმა იმძლავრა. მიზეზი კი მთელ რიგ საკითხებთან დაკავშირებით სოციალისტურ ბლოკში შემავალ პოლიტიკურ სუბიექტებს შორის აზრთა სხვადასხვაობა გახდა. არსებული მდგომარეობა იმდენად გამ-

წვავდა, რომ კოალიციამ თანამშრომლობის რესურსი სრულიად ამოწურა, ამიტომ იძულებული იყვნენ სოციალური ბლოკი დაეშალათ. ხოლო იმავე წლის 16 ოქტომბრის ერობის ხმოსანთა ყრილობაზე ნათელი გახდა, რომ არსებულ შემადგენლობას გამგეობის შედგენა არ შეეძლო, ამიტომ მათ იშუამდგომლეს საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის მთავრობის წინაშე, რათა მაზრაში ხელახალი (რიგგარეშე) არჩევნები ჩატარებულიყო. ზუგდიდის მაზრის რიგით მეორე საერობო არჩევნები 1920 წლის 25 იანვარს ჩატარდა, წინაასაარჩევნოდ მაზრა ექვს საარჩევნო ოლქად დაიყო.

ამდენად, ზუგდიდის მაზრაში ჩატარებული საერობო არჩევნები შეგვიძლია ჩავთვალოთ, როგორც დემოკრატიული პრინციპების სრული დაცვით ჩატარებული არჩევნები. მიუხედავად იმისა, რომ არჩევნების მიმდინარეობისას დაფიქსირდა გარკვეული დარღვევები, ეს დარღვევები საბოლოო შედეგზე ზეგავლენას ვერ მოახდენდა. შესაბამისად, აღნიშნულ არჩევნებში სამართლიანად საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიამ შეძლო გამარჯვების მოპოვება.

3. 2. *სენაკისა და ზუგდიდის მაზრებში არსებული წვრილი სასოფლო-საერობო ერთეულები და მათი ფუნქციები.* საქართველოში სამაზრო ერობის კონცეფცია ითვალისწინებდა წვრილი ანუ საზოგადოებათა საერობო ერთეულის შექმნას. თითოეულ მაზრაში იმდენი წვრილი ერობა იქმნებოდა, რამდენი სასოფლო საზოგადოებაც არსებობდა მთელ მაზრაში. მაგალითად, სენაკის მაზრაში დაახლოებით 25-30 საერობო წვრილი ერთეული უნდა შექმნილიყო. თითოეული წვრილი ერთეულის არჩევნებში მონაწილეობას, მხოლოდ ამ საზოგადოებაში მცხოვრები ამომრჩევლები მიიღებდნენ. მაგალითად, თეკლათის საზოგადოება შეადგენდა ერთ საერობო ერთეულს და მის ფარგლებში მცხოვრები ამომრჩევლები მხოლოდ მათი საზოგადოების ერობის არჩევნებში მიიღებდნენ მონაწილეობას.

წვრილი საერობო ერთეულის ფუნქცია-მოვალეობაში შედიოდა: საერობო გადასახადის გამგებლობა (ფულის სახით იქნებოდა იგი თუ ნატურით); წვრილი საერობო ერთეულის თანხის და ქონების განკარგვა; მოწყობა, შენახვა და შეკეთება ადგილობრივი მნიშვნელობის შარა-გზების და მისი მოწყობილობის (ხიდი, ფონის მოწყობა, თხრილები და სხვა); მოწყობა ცეცხლის მქრობელი რაზმის, ზრუნვა სახალხო განათლებაზე, მოწყობა და შენახვა სკოლების და სხვა განსაკვირებელ დაწესებულებათა; ღარიბთა მოვლა, საქველმოქმედო დაწესებულებების მოწყობა; ადგილობრივი სანიტარული მდგომარეობის გაუმჯობესებაში მონაწილეობა; საქონლის ჭირის წინააღმდეგ ბრძოლა; მინდვრების და ყანების დაცვა; მოსახლეობის იურიდიული დახმარება; საზოგადო წესიერების და სიმშვიდის დაცვა და სხვა. წვრილი სასოფლო-საერობო ერთეულები ადგილობრივი მნიშვნელობის საკითხებს განკარგავდა.

3. 3. *სენაკისა და ზუგდიდის მაზრების ერობების საქმიანობის ანგარიში (1918-1919 წწ.)*. სენაკის მაზრის ერობამ არსებობის ერთი წლის მანძილზე შეძლო ქ. ახალ სენაკში 20 საწოლიანი სამაზრო საერობო საავადმყოფოს გახსნა. ასევე, შეიქმნა ოთხი სამკურნალო პუნქტი აბაშაში, ბანძაში, ნაოღალევში და ნოქალაქევში; ოთხი საექიმო ამბულატორია – ძველ სენაკში, სალხინოში, გორდში და ფოცხო-უშაფათში; საფერშლო რვა პუნქტი – ჭალადიღში, სუჯუნაში, აბაშაში, დიდი გეზათში, სეფიეთში, ეკში, კიწიაში და კურზუში და 3 საბეთლო პუნქტი – სენაკში, აბაშაში და ნაოღალევში (სამი ექიმით, ბეითალით და ამდენივე ფერშალით). ერობამ ამავედროულად შეძლო, ბანძის საზოგადოების დახმარებით, ადგილობრივი აფთიაქის შექმნა, ხოლო 1918 წლის 1 ნოემბრიდან ლეძაძამის აფთიაქიც ერობის გამგებლობაში გადავიდა.

სენაკის ერობის გამგეობამ ბუნებისა და ნიადაგის შესასწავლად შეიძინა მეტეოროლოგიური სადგურები, რომელიც

ძველი სენაკის და თამაკონის სამეურნეო სკოლებთან დაამონტაჟეს. ერობის მიერ აშენდა სკოლის ახალი შენობები ქვედა თეკლათში, ბეთლემში, წყემში, ონტოფოში, ნაესაკოვოში, კოდორში, ქოლობანში, გურძემში, უფალის კარში და ფოცხოში. ასევე ოციოდე სკოლის შენობა ისე შეკეთდა, რომ იქ სასწავლო პროცესის წარმართვა შესაძლებელი გახდა. 1919-1920 სასწავლო წლებში სენაკის მაზრაში 112 პირველდაწყებითი სასწავლებელი, 13 უმაღლესი დაწყებითი, 2 სამეურნეო, 1 საფეიქრო და 1 სემინარია ფუნქციონირებდა.

მიუხედავად ზუგდიდის მაზრაში ბოლშევიკური აჯანყების ფონზე არსებული უმძიმესი მდგომარეობისა, მაზრის გამგეობამ შეძლო ცენტრალური ქირურგიული 20 საწოლიანი საავადმყოფოს გახსნა. მაზრაში ასევე ფუნქციონირებდა წალენჯიხის, ხობის და ჩხოროწყუს საავადმყოფოები. ერობამ შავი ზღვის რკინიგზის საავადმყოფო გადმოიბარა. გამგეობამ ასევე შეძლო, ზუგდიდი-ანაკლიის გზის შეკეთება, ასევე მოხერხდა ტელეფონის ხაზების მთელ მაზრაში გაყვანა. მაზრაში არ იყო რკინიგზა. ამიტომ მათ აქტიური მოლაპარაკებები აწარმოეს მთავრობასთან, რათა რკინიგზა ქ. ზუგდიდში გაეყვანათ.

შესაბამისად, სენაკისა და ზუგდიდის მაზრების ერობების პრაქტიკული საქმიანობები, შეგვიძლია ცალსახად დადებითად შეფასდეს, მითუმეტეს იმ მძიმე პირობების გათვალისწინებით, რომელ პირობებშიდაც მათ მოუწიათ საქმიანობა.

3. 4. *კერძო საკუთრების კონფისკაცია სენაკისა და ზუგდიდის მაზრებში (1919-1920 წწ.).* 1919 წლის 11 ივლისს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის მიერ მიღებული დადგენილების თანახმად, მთავრობას ეძლეოდა უფლება რესპუბლიკის მთელ ტერიტორიაზე იძულებით ჩამოერთვა კერძო მესაკუთრებისთვის უძრავი ქონება. ცენტრალურმა მთავრობამ ადგილობრივ დონეზე ქალაქთა და ერობათა თვითმმართველობებს აღნიშნულით სარგებლობის უფლება

მისცა. მათი გადაწყვეტილება კი სანქცირებული უნდა ყოფილიყო ცენტრალური ხელისუფლებასთან.

1919 წლის 9-11 დეკემბერს სენაკის მაზრის გამგეობის სხდომა გაიმართა, სადაც განიხილეს ქონების (შენობა-ნაგებობები, მიწის ნაკვეთი) იძულებით ჩამორთმევა შემდეგი პირებისთვის: მაკარ ვასკოვსკი; ალექსანდრე ბესარიონის ძე მხეიძე; გიორგი ქავთარაძე; ივანე ზესაშვილი და ბესარიონ კოკაია; პეტრე დგებუაძე; გიორგი ჩიჩუა; გიორგი ცაავა; სოლომონ სვაიძე; დავით და ერასტი მხეიძეები.

1920 წლის დასაწყისში სენაკის მაზრის ერობის გამგეობის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება მის ტერიტორიაზე არსებული ქონების კონფისკაციის შესახებ, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა მინისტრმა განიხილა. ჩამორთმეული ქონება მხოლოდ გიორგი ჩიჩუას და გიორგი ცაავას დაუბრუნდათ.

1920 წლის 27 თებერვალს ზუგდიდის სამაზრო ერობის ხმოსანთა ყრილობა გაიმართა, სადაც განიხილეს მაზრის ერობის სასარგებლოდ ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე მინგრელსკის და პრინცესა ანტუანეტა მიურატის ქ. ზუგდიდში მდებარე ქონების კონფისკაციის საკითხი. 1920 წლის 27 აპრილს ქ. ზუგდიდის საბჭოს სხდომა გაიმართა, რომელზეც განიხილეს ზემო ხსენებული ქონების კონფისკაციის საკითხი, ოღონდ უკვე ქ. ზუგდიდის თვითმმართველობის სასარგებლოდ. თუ ვის სასარგებლოდ უნდა მომხდარიყო მინგრელსკის და მიურატის ქონების ჩამორთმევა, დაპირისპირების საგნად გადაიქცა ზუგდიდის მაზრასა და ქალაქის თვითმმართველობას შორის. 1920 წლის 4 ნოემბერს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის საქმეთა მმართველობამ შინაგან საქმეთა მინისტრს გაუგზავნა მოხსენება, რომელშიც აღნიშნული იყო, რომ მინგრელსკისა და მიურატის იძულებით ჩამორთმეული უძრავი ქონება ზუგდიდის სამაზრო ერობას უნდა გადასცემოდა.

1920 წელს ქ. ფოთის თითმმართველობამ იშუამდგომლა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა მინისტრის წინაშე, რათა მოეხდინათ მოქალაქეების ფარნა კაჭარავას, ანდრია ქავთარაძის უძრავი ქონების კონფისკაცია. მთავრობამ განიხილა აღნიშნული შუამდგომლობა და მიიღო დადგენილება, რომლის მიხედვითაც ფარნა კაჭარავას ქონება ჩამოერთვა, ხოლო ანდრია ქავთარაძის ქონების კონფისკაცია უარყოფილ იქნა.

1919 წლის 11 ივლისს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის მიერ მიღებული ქონების კონფისკაციის დადგენილების აქტიურ აღსრულებას შეუდგა ზუგდიდის, სენაკის და ქ. ფოთის სამაზრო და საქალაქო თვითმმართველობები. მათ არაერთგზის იშუამდგომლეს ცენტრალური ხელისუფლების წინაშე, კონკრეტული ქონების ჩამორთმევის მოთხოვნით. ზუგდიდის მაზრაში დაფიქსირდა ისეთი შემთხვევა, როდესაც ერთი ქონების მიმართ (ნიკოლოზ მინგრელსკის და პრინცესა ანტუანეტა მიურატის უძრავი ქონება) ინტერესი როგორც ერთობის გამგეობამ, ასევე ქალაქის თვითმმართველობამ გამოთქვა. ზემოთ მოტანილი მასალებიდან ნათელი გახდა, რომ ცენტრალური ხელისუფლება თითოეულ შუამდგომლობას ზედმიწევნით იხილავდა.

დასკვნაში შეჯამებულია კვლევის ძირითადი შედეგები.

**სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დეპულებები
ასახულია შემდეგ პუბლიკაციებში:**

1. **საერობო ხმოსანთა არჩევნები ზუგდიდის მაზრაში (1920).** – *საქართველოს ეროვნული აკადემიის მაცნე.* ისტორიის, არქეოლოგიის, ეთნოლოგიისა და ხელოვნების ისტორიის სერია (ISSN-0132_6058), № 1. თბილისი, 2023, გვ. 109-118.
(<http://macne.org.ge/index.php/macne/article/view/89>).
2. **ქალაქების თვითმმართველობების არჩევნები სამეგრელოში (1919 წ.)** – *ჰავლე ინგოროყვა 130.* სამეცნიერო სტატიების კრებული. ქუთაისი, 2023, გვ. 174-189.
3. **კერძო საკუთრების კონფისკაცია სენაკის მაზრაში, ზუგდიდის მაზრაში და ქ. ფოთში (1919-1920 წწ.)** – *ჰავლე ინგოროყვა 130.* სამეცნიერო სტატიების კრებული. ქუთაისი, 2023, გვ. 190-199.
4. **დამფუძნებელი კრების არჩევნები ზუგდიდის მაზრაში – სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები.** ტ. 21. თბილისი, 2023 (იბეჭდება).
5. **საერობო ხმოსანთა არჩევნები 1918 წელს ზუგდიდის მაზრაში** – *სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები.* ტ. 21. თბილისი, 2023 (იბეჭდება).

SOKHUMI STATE UNIVERSITY
FACULTY OF HUMANITIES

With the copyright of the manuscript

BAKURI LASHKHIA

NATIONAL GOVERNANCE AND THE ELECTIONS
OF THE CONSTITUENT ASSEMBLY
OF GEORGIA IN SAMEGRELO (1918-1920)

Doctor of History (PhD) academic degree
Presented for acquisition

Dissertation Herald

Tbilisi – 2024

The dissertation was completed at the Faculty of Humanities of Sokhumi State University – Doctoral Program: *History of Georgia*.

Scientific supervisors:

Bejan Khorava – Doctor of History, Associate Professor of Sokhumi State University;

Levan Jikia – Doctor of history, guest professor of Sokhumi State University

Experts:

Dodo Pertaia – Doctor of history, associate professor of Sokhumi State University;

Guram Markhulia – Doctor of history, associate professor of Sokhumi State University.

Official reviewers:

Goneli Arakhamia – Doctor of historical sciences, Chief Scientist of the Institute of Georgian Studies named after Tamaz Beradze of the University of Georgia;

Dazmir Jojua – Doctor of History, associate professor of Sokhumi State University.

The defence of the dissertation will take place on March 16, 2024, at 12 o'clock at the session of the Dissertation Council of History of the Faculty of Humanities of Sokhumi State University.

Address: Anna Politovskaya St. #26, VII floor, presentation hall. The dissertation can be viewed in the Sokhumi State University library – Tbilisi, Anna Politkovskaya St. No. 61.

Educational secretary of Dissertation Board: **Lia Axaladze** Doctor of History, Sokhumi State University associate professor.

GENERAL DESCRIPTION OF THE PAPER

Relevance of the problem. The defeat experienced by the authorities of the Russian Empire in the Crimean War (1853-1856) not only showed the necessity of fundamental domestic reforms but also determined its direction and character. These reforms were of vital importance for Russia because it had to compete with the leading European states and not disturb the balance of power in Europe. Therefore, it was necessary to modernize Russia. A special place in the path of Russia's modernization is occupied by the "Rural Reform" of 1861. Despite many shortcomings of the mentioned reform, it became the catalyst for carrying out other bourgeois reforms. One of these reforms is the introduction of the national system. National reform was carried out in 34 gubernes and 1 district of the Russian Empire in January 1864 (old style). As for Georgia, from 1867 to 1918 there were many attempts to establish a national system, but each attempt failed.

After the restoration of Georgia's state independence on May 26, 1918, national reform became possible. The main function of the national institutions was to solve the problems at the local level. The government of the Democratic Republic of Georgia made this opportunity a reality. Senaki and Zugdidi districts were no exception, where elections of national voters were held, after which national institutions began to function. The secular system of Zugdidi and Senaki districts functioned properly and fulfilled the duties assigned to them. At the local level, they solved such problematic issues as education, road maintenance, organization of administration and its control, organization of courts and free legal aid, land reform, the establishment of medical institutions and phar-

macies, fight against food crisis, the establishment of a national bank, postal, Construction of rural roads and so on.

The history of the establishment and functioning of the national system in Samegrelo (Senaki district, Zugdidi district, Poti, Kulevi) has not been fully studied until now. Without this, the history of self-government in Georgia from 1918-1921 cannot be considered examined. In this paper, as a result of the study of dozens of archival documents, the process of establishing and functioning the secular system in Samegrelo (Senaki district, Zugdidi district, Poti, Kulevi) is analyzed.

It is true that the Parliament of the Democratic Republic of Georgia, which was created as a result of the transformation of the National Council of Georgia, was a multi-party body, but it was not elected. Opponents of the Democratic Republic of Georgia used this circumstance to their advantage. However, the Paris Peace Conference, along with many other issues, had to discuss the issue of Georgia. Therefore, it was important to send a delegation to the conference to an authority that would have high legitimacy.

On February 14-16, 1919, the elections of the Constituent Assembly (Parliament) were held in almost the entire territories of the Democratic Republic of Georgia, including the Senaki and Zugdidi regions, in full compliance with democratic principles.

In Samegrelo (Senaki district, Zugdidi district, Poti, Kulevi) the preparatory stage of the elections of the Constituent Assembly of Georgia, the composition of election commissions, the difficulties related to the elections, the results of the elections, etc., have not been fully studied until now. Individual publications cannot change the overall picture. In the presented dissertation, all these issues are studied more or less completely.

Purpose of the study: The main goal of the research is, as a result of the analysis of archival primary sources, to study and present in detail such issues as:

- Election of national voters of the Senaki district;
- Election of national voters of the Zugdidi district;
- Self-government elections in New Senaki, Poti, Zugdidi and Kulevi;
- Projects implemented by the national institution in the Senaki district;
- Projects implemented by the national institution in the Zugdidi district;
- Constituent Assembly elections in the Senaki district;
- Elections of the founding assembly in Zugdidi district;
- Elections of the founding assembly in Poti.

Chronological framework of the work: The chronological framework of the study includes the years 1918-1920.

Source knowledge base of the work: Documents kept in the Central Historical Archive of the National Archives of Georgia, periodical press materials and relevant scientific literature were used in the development of the research topic.

Archival documents are very important for the full study of the research topic. The historical central archive of the National Archives of Georgia preserves materials that shed light on the details of the formation and functioning of local self-government bodies in Senaki and Zugdidi regions. For example, we will consider several documents:

Fund 1863, inscription 1, case 469. In this case, the documents containing the statistical data of the results of the national elections of Senaki district (1918) are preserved. As a result of the

critical study of the mentioned archival document, we identified several inaccuracies, for example, inaccuracies are recorded in the summarized data of the 4th, and 5th election precincts and Senaki district, as well as St. A violation was found in the data of Akhal Senaki election precinct, which is a non-compliance with the election regulations.

Fund 1863, inscription 1, cases 469, 907, 908. In the mentioned cases, the materials about the statistical data of the results obtained from all six election precincts in the national elections of the Zugdidi districts (1918) are preserved. We identified several inaccuracies in the named materials, for example, the inaccuracy is recorded in the statistical data of Obuji, Akhuti, Tsalenjikha I, Tsalenjikha II, Khobi election precincts and Zugdidi regions as a whole. Also, it should be noted that these data do not match each other in individual documents. We find a similar case in the statistical data of the Zugdidi II election precinct. All such inaccuracies have been corrected in the dissertation.

In the fund 1863, inscription 1, file 998, the statistical data of the national elections of Zugdidi districts (1920) are described. As a result of the critical study of the said archival material, we have identified several inaccuracies, for example, inaccuracies in the statistical data of Jvari, Darchel, Tsaish, Chakvinji, Nojikhevi, Saji-jao, Tsalenjikhi I, Zugdidi I, Zugdidi II, Khobi election precincts and the entire Zugdidi region. All named inaccuracies in the presented thesis have been corrected.

Fund 1834, record 2, file 66. The named file contains the statistical data of the election results of the founding assembly of the Zugdidi region. As a result of the critical study of the said archival material, we have revealed some inaccuracies, for example, in the

same document there are two different data about the number of participants in the elections held in Zugdidi district. Also, invalid ballots are incorrectly counted in these documents. The mentioned inaccuracies have been corrected in the thesis.

Scientific literature: While working on the issue, we used the works of Tedo Glonti, Badri Dzagania, Alexander Bendianishvili, Steven Jones, Akaki Surguladze, Vakhtang Guruli, Shota Vachkoria, Abesalom Tughushi, Otari Janelidze, Bondo Kupatadze, Irakli Iremadze, Irakli Khvadagiani and others.

Research method: In the research of the thesis, the methods tested in modern historiography are used, including content analysis, selection, historical-comparative, critical analysis, establishing the authenticity of facts and statistical methods.

Scientific Novelty of the work: Only a few publications were published about the elections of national voters in Samegrelo (Senaki district, Zugdidi district, Poti, Kulevi), although the issue is discussed only in general terms. Badri Dzagania's dissertation *"Local Self-Government Bodies in Senaki District in 1918-1921"* deals with the research topic. The paper describes the formation of the self-government of Senaki district and the city of Akhal Senaki and the practical activities of the said body. However, the paper does not focus directly on the election process, how it was conducted, what violations accompanied it and what the result was. National governance and the elections of the constituent assembly of Georgia in Samegrelo (1918-1920) are studied for the first time and fully in the presented work. Elections of national voters in the Senaki district have been studied almost completely, as well as elections of national voters in the Zugdidi district and self-government elections in the new camp; Based on archival materials, all the viola-

tions due to which Kutaisi District Court annulled the elections of Akhal Senaki self-government twice; Self-government elections in Poti, Zugdidi and Kulevi. Also, the paper explores the reason why holding re-elections in Zugdidi districts has become inevitable; that was established in the region of Senaki and Zugdidi, as well as In Poti, and the paper explores on what basis and for what purpose did national governments confiscate the real estate of private owners. The election of the constituent assembly of Georgia in Samegrelo is also discussed here, on which there is no full-fledged research to date.

In the thesis, as a result of the study of archival materials, periodical press materials and scientific literature, the course of the election process in the region of Senaki and Zugdidi is discussed in detail; All procedural violations that were observed directly during the elections are established and described; All statistical data, where the results of the elections are reflected, were critically studied, as a result of which more than one inaccuracy was determined.

Proposal structure: The paper consists of a table of contents, an introduction, three chapters, a conclusion, references and an appendix. The first chapter includes seven paragraphs, the second chapter – five paragraphs, and the third chapter – four paragraphs.

THE MAIN CONTENT OF THE THESIS

Introduction: Illustrates the relevance of the research topic, and the feasibility of its scientific study; moreover, the purpose of the research, the chronological framework of the work, the research methods, scientific innovation, its theoretical and practical significance, the structure of the work, the reference base and bib-

liography are presented. Likewise, the Theoretical and practical significance, structure of the paper, reference base and bibliography are presented.

Chapter I – *District and city governance in Samegrelo (1918-1919)* – consists of seven subchapters. In the first subchapter – *Preparation of the national reform in Georgia* The positive side and shortcomings of the national reform developed by Tsarist Russia in 1864 are discussed. Kings Russia refused even to implement the said reform in the neighbouring countries, including Georgia.

On May 26, 1918, the state independence of Georgia was restored. After that, the issue of building state institutions came up on the agenda. From this point of view, great importance was attached to the formation of local self-government bodies.

1. 2. *Election of national voters in Senaki district (1918)*. National elections in Georgia were held in 3 stages. The first stage took place from July to December 1918, the second stage took place from January to October 1919, and the third stage took place from January to August 1920.

From March 1918, practical work for the functioning of the nation began in the Senaki district. However, the difficult situation on the Ottoman front and the Bolshevik uprising in the Senaki district interrupted the preparations one or two times. It became possible to hold direct national elections in Senaki district only on August 4, 1918. Three political entities took part in the elections. For the elections, the socialist parties were able to find a common language and unite in the "socialist block".

Although the anti-state speech in Senaki's district in the name of the Bolshevik uprising was muted, the pre-election background was very difficult, as there was "terror" carried out by the Bol-

shevik forces against the local population. The Bolsheviks urged the voters not to participate in the elections and to be in a boycott mode, otherwise they were threatened with liquidation. Due to the mentioned fact, it became impossible to hold elections in the Martvili electoral district. Many attempts by the Bolsheviks to disrupt the national elections in the Senaki district ended in vain. The socialist bloc won the elections.

As a result of the study of the national elections held in Senaki district, we identified several violations of the law, including In the elections held in New Senaki, there were more ballots in the ballot box than the number of voters. This was a gross violation of the election regulations. Based on the mentioned violation, the results of the new Senaki elections had to be annulled; It was established that not 5,059 but 4,831 voters took part in the elections at the 5th polling station. Accordingly, it is not clear what happened to 228 ballots; In addition to all of the above, the failed elections in the Martvil electoral district. The mentioned violations are a hindering factor for the full study of the results of the national elections held in the Senaki district. Despite the mentioned violations, the advantage of the socialist bloc was so great that their victory was inevitable.

1. 3. *Election of national voters in Zugdidi district (1918)*. Preparations for the national elections in Zugdidi district started almost in November 1918, due to the Bolshevik uprising. It became possible to hold elections directly on December 1 of the same year, in which three political parties took part. Just like in Senaki district, in Zugdidi district, the socialist parties united in the "Socialist Bloc" and took part in the elections with one election number. The district was divided into six election precincts for the

elections. The election process took place directly without any violations of the law, where the "socialist bloc" won. The legality of the mentioned elections was questioned only by the representatives of the Party of Socialist-Revolutionaries of Georgia. However, they could not present any document confirming the violation of the law. Accordingly, the Central Election Committee of Georgia considered the mentioned elections to be legal.

As it turned out, the idea of creating a "socialist bloc" worked out in the Zugdidi district, as well as in the case of the Senaki district, and this time they were able to win a convincing victory.

1. 4. *Self-government elections in Senaki (1919)*. The events surrounding the Senaki self-government elections represent an unprecedented case in the history of Georgian law when the election results were cancelled by the court. St. The first elections of the self-government of Senaki were held on January 26, 1919, in which the National Democratic Party of Georgia won. But during the mentioned elections, more than one violation was found, for example, more than 1,000 citizens living on the opposite side of Senaki were not allowed to participate in the elections; Personal cards were not made for all citizens. Citizens without the said card were not allowed to enter the polling stations. Accordingly, the said elections were appealed to the Kutaisi District Court, which satisfied the appeal and annulled the results of the above-mentioned elections. St. The second election of Senaki self-government was held on March 30, 1919, in which the Social Democratic Workers' Party of Georgia won. However, the legality of the mentioned elections was questioned. That is why Samson Gamkrelidze appealed the election results in the Kutaisi District Court. The Kutaisi District Court considered the documents showing violations of the law

submitted by Gamkrelidze to be sufficient to declare the said elections illegal. The third and final elections of the Senaki self-government were held on July 22, 1919, in which four political entities participated. This time, the election process was conducted in full compliance with the regulations.

This is a unique and unprecedented event in the history of Georgian law when the results of the elections were annulled twice by the court due to procedural violations discovered during the elections. By the decision of the same court, re-elections were appointed. The Social-Democratic Workers' Party of Georgia convincingly won in the mentioned elections.

1. 5. *Self-government elections in Poti (1919)*. Poti self-government elections were held on February 9, 1919, in which five political subjects took part. For the elections, the city was divided into five electoral districts. On March 4 of the same year, Poti Council was formed. Accordingly, Poti self-government elections were held in full compliance with the election regulations. During the election process, there were no violations of the law that could have any impact on the election results. As for the election results, it ended with the victory of the Social Democratic Workers' Party of Georgia. Accordingly, the majority of elected voters were the representatives of the mentioned political party.

1. 6. *Self-government elections in Zugdidi (1919)*. Zugdidi self-government elections were held on March 16, 1919, in which six political parties took part. The election process took place without any violation of the law. The Zugdidi elections are distinguished from all the other aforementioned elections by their results. In this case, not the ruling political party, but the opposition, specifically the National Democratic Party of Georgia, managed to

win. Despite the victory, the difference between the votes received by the National-Democratic Party of Georgia and the Social-Democratic Workers' Party of Georgia was so small that they managed to get equal six-six votes in the Self-Governing Council.

1. 7. *Self-government elections in Kulevi (1919)*. Kulev self-government elections were held on June 8-10, 1919. The elections held in Kulevi city were completely different from all other elections. Voters were presented directly to Kulevi, voters had white and black cards (white was a sign of approval, black was a sign of rejection) with which they expressed their attitude towards this or that candidate. Despite this difference, it should be noted that it did not conflict with the electoral law.

The self-governance elections held in Kulevi were held in full compliance with the election regulations. The Social Democratic Workers' Party of Georgia won the elections.

Chapter II – *Elections of the Constituent Assembly of Georgia in Samegrelo*. It consists of five sub-chapters, the first sub-chapter – preparation for the elections of the Constituent Assembly in Georgia. As a result of the counter-revolutionary coup that took place in Russia in October 1917, the Caucasus was separated from Russia. Georgian politicians decided to convene a national congress to clarify the future of Georgia.

It consists of five sub-chapters, the first sub-chapter is Preparations for the Elections of the Constituent Assembly in Georgia. As a result of the counter-revolutionary coup that took place in Russia in October 1917, the Caucasus was separated from Russia. Georgian politicians decided to convene a national congress to clarify the future of Georgia. As for the foreign factor, an international conciliation conference was to be convened shortly, where

the issue of Georgia was also discussed. Therefore, it was important to send a delegation to the conference to an authority that would have high legitimacy.

According to the constitution of elections of the constituent assembly approved by the Parliament of the Republic of Georgia on November 22, 1918, the constituent assembly was to be composed of 130 members. It was completed by the citizens of both sexes of Georgia, by universal, equal, direct, secret voting and full observance of the rule of proportional representation.

15 political subjects took part in the elections of the Constituent Assembly. All fifteen political parties had a total of 600 candidates on the election list, 26 of them were women.

2. 2. *Elections of the Constituent Assembly of Georgia in Zugdidi district.* ზუგდიდის მაზრა Zugdidi district was divided into 46 polling stations for the constituent assembly elections (Zugdidi was a separate polling station). These are as follows: Tsalenjikha; Jvari; Jgali; Faxulani; Lia; Chale; Obuji Lesichine; Letsurtsume, Akhuti; Chogha; Nafichkhovo; Kirtskhi; Chkhorotsku; Mukhuri; Nicosia; Tsaishi; Darcheli; Koki; Kakheti; Abastumani; Shamgona; Oireme-Davitiani; Kulishkari; Kortskhel; Chakvinji; Khibula; New Khibula; Rikhe; Chkaduashi; Ledgebi; Zugdidi; Didi Nedzi; Kheta; Khorga; Khobi; Qariata; Nojikhevi; Khorshi; Zana; Qvaloni; Sajijao; Redut-Kale; The city of Zugdidi.

On March 17, 1919, the Mandate Commission of the Constituent Assembly of Georgia reviewed the minutes of the elections of the Zugdidi district. The mentioned commission drew attention to the elections of the Zugdidi community, where envelopes were counted daily, which was an obvious violation of the law. The commission adopted a resolution, according to which the elections

of the Zugdidi community were approved, only the mentioned violation should be marked as a defect.

Thus, despite the slight violations in the election process, the mentioned elections were conducted in full compliance with the democratic principles. The Social-Democratic Workers' Party of Georgia won a convincing victory in it.

2. 3. *Elections of Georgia's Constituent Assembly in Senaki district.* Senaki district was divided into 30 polling stations for the Constituent Assembly elections. these are as follows: Sepiteisi; Abasha; Ontop; Kvatanisi; Naesakovo; Samikaso; Marani; Nosori; Sujuni; Teklati; Old Senaki; Gejeti; Eka; Nokalakevi; Ushpati; Ledzadzame; Potskhosi; Jolevi; Abedati; Bandzi; Lekhaindrao; Chaladidi; Nakhunavo; Martvili; Kinchkha: Tamakoni; Nagvazavo; Sal-khino; Kitsi; and the city of New Senaki.

On March 4, 1919, a meeting of the Central Commission of the Constituent Assembly was held, where the question of the legality of the Constituent Assembly elections held in Senaki District was discussed. The commission focused on the following election precincts: Bandzi community, Doshakhi community and Ledgebie community. Regarding the Bandzi community, the meeting adopted a resolution according to which: The cancelled two votes were granted to the National Democratic party of Georgia. In the community of Doshakhi: *"votes cast without envelopes were discovered. What the community commission recognized as legal, and the regional commission annulled it."* The Commission adopted the following resolution regarding the aforementioned: *"41 ballots without envelopes of No. 3 were legally recognized."* In the Ledgebie community, "there were 15 envelopes more than the number of voters, these votes were recognized as legal by the polling com-

mission." Regarding the above, the commission determined that: *"The issue should remain open and the market commission should be asked for an explanation."* The election of the rest of the community of Senaki district was confirmed by the commission as undoubtedly legal.

On March 8, 1919, a meeting of the Central Parliamentary Election Commission of the Founding Assembly was held, where the minutes of the village of Ledgebie, Senaki district were discussed. The commission adopted a resolution regarding the mentioned issue, according to which the elections of the founding assembly held in the Ledgebie community were approved (M. Sakvaridze was against it).

Thus, following the resolution adopted by the Central Parliamentary Election Commission of the Constituent Assembly, the results of the Constituent Assembly elections held in Senaki district were changed as follows: 2 invalid votes were added to the National Democratic Party of Georgia in the Bandzi election precinct; 41 invalid votes were added to the Party of Socialist-Revolutionaries of Georgia at the Doshakhie polling station.

In the end, despite the shortcomings mentioned above, the elections of the constituent assembly held in Senaki District can be safely considered as elections held according to democratic principles, where the Social Democratic Workers' Party of Georgia won a convincing victory.

2. 4. Elections of the Constituent Assembly of Georgia in the city of Poti. The election commission divided the city of Poti into five election precincts for the constituent assembly elections: the first precinct – East Kaparchina and Park Dam, Rioni River to the west and north, Lazarevich Street from Kaparchina to the West and

North of Rioni embankment, from Kaparchina to Rioni River. The railway station belonged to the same area; the Second electoral district – East Kaparchina, northwest of Lazarevichi, Patsov and Veliaminov streets; The third election precinct – the continuation of Patsov Street to the east, Fedorov's dacha to Veliaminov Street, Rioni river to the west and the sea to the south; Fourth electoral district – Big island with harbour; Fifth electoral district – Nabada.

On February 27, 1919, a meeting of the Central Commission of the Founding Assembly was held. At the mentioned session, the commission heard the report of the small commission, which had to find out the following issue regarding the elections of the Constituent Assembly held in Poti: *"the difference in the number of voters, the voters who came to the box and the envelopes"*. As a result of the report, it was found that: *"the right to vote was taken away from minors who were erroneously included in the list, which caused the mentioned difference."* After the mentioned report, the assembly declared the election of the Constituent Assembly held in the city of Poti as approved.

Thus, the elections held in the city of Poti, despite the flaws noted during the election process, can be considered as elections held according to democratic principles, where the Social Democratic Workers' Party of Georgia won a well-deserved victory.

2. 5. *The results of the constituent assembly elections held in the region of Samegrelo.* According to the election list, 136,349 voters were registered for the constituent assembly elections in Samegrelo. 77,421 voters took part in the elections. 228 ballots were invalidated.

- Social Democratic Workers' Party of Georgia – 53 568 votes.

- National Democratic Party of Georgia – 4,873 votes.
- Socialist-Revolutionary Party of Georgia– 14,445 votes.
- Revolutionary Party of Armenians – *Dashnaksutiun* – 13 votes.
- Revolutionary Party of Socialist-Federalists of Georgia– 4,068 votes.
- Radical-Democratic Peasants' Party of Georgia – 50 votes.
- National Party of Georgia – 35 votes.
- Party of Social-Federalist Rescuers of Georgia – 81 votes.
- The Union of Independent Non-Parties – 58 votes.
- Aesthetic League of Patriots – 2 votes.

Chapter III – *Region, city and community governance in Samegrelo (1919-1920)* – It consists of four sub-chapters, the first sub-chapter is the election of national voters in Zugdidi district (1920). In the fall of 1919, a political crisis took hold in the national assembly of the Zugdidi district. The reason was the difference of opinion between the political subjects of the socialist bloc regarding several issues. The existing situation worsened so much that the coalition completely exhausted the resources of cooperation, therefore they were forced to dissolve the social bloc. On October 16 of the same year, it became clear that the current composition could not form the board, so they appealed to the government of the independent republic of Georgia to hold new (extraordinary) elections in district.

The second national elections of Zugdidi district were held on January 25, 1920. The district was divided into six election constituencies. Thus, the national elections held in Zugdidi district can be considered as elections held in full compliance with democratic

principles. Although some irregularities were observed during the elections, these irregularities could not affect the final result. Accordingly, the Social Democratic Workers' Party of Georgia was able to win in the mentioned elections.

3. 2. *Small agricultural units and their functions in the region of Senaki and Zugdidi.* In Georgia, the concept of a collective nation envisaged the creation of a small or national unit of societies. In each district, as many small nations were formed as there were rural communities in the whole district. For example, about 25-30 national small units should have been created in Senaki district. Only voters living in that community would participate in the elections of each small unit. For example, the community of Teklat constituted one ethnic unit, and the voters living within it would only participate in the elections of their community's ethnicity.

The function-duty of the small national unit included: administration of the national tax (whether it was in the form of money or in-kind); disposal of funds and property of the small national unit; arrangement, maintenance and repair of roads of local importance and their equipment (bridge, background arrangement, ditches and others); organization of fire fighting squad, care for public education, organization and maintenance of schools and other developmental institutions; Caring for the poor, setting up a charity institution; participation in the improvement of the local sanitary conditions; fight against rinderpest; protection of fields and fields; legal assistance of the population; Protection of public decency and peace and others. Small agricultural units decided matters of local importance.

3. 3. *Activity report of Senaki and Zugdidi councils (1918-1919).* Within a year of its existence, the Senaki district commu-

nity was able to open a 20-bed District Community Hospital in New Senaki. Also, four treatment points were created in Abasha, Bandza, Naoghalevi and Nokalakevi; four medical outpatient clinics – in Old Senaki, Salkhino, Gordi and Potskho-Ushafati; Eight checkpoints – in Chaladid, Sujuna, Abasha, Didi Gezati, Sefieti, Eki, Kitsia and Kurzu and 3 checkpoints – in Senaki, Abasha and Naoghalev (with three doctors, veterinarian and the same number of Nurses). At the same time, with the help of the Bandzi community, Eroba was able to purchase a local pharmacy, and from November 1, 1918, the Ledzadzama pharmacy was also transferred to Eroba's administration.

The administration of the Senaki tribe purchased meteorological stations for the study of nature and soil, which were installed near the old Senaki and Tamakoni agricultural schools. They built new school buildings in lower Tekleti, Betlemi, Tskemi, Ontopo, Naesakovo, Kodori, Kolobani, Gurdzemi, Uflis Kari and Potskho. Twenty school buildings were also repaired in such a way that it became possible to conduct the educational process there. In the academic years of 1919-1920, 112 primary schools, 13 higher primary schools, 2 agricultural schools, 1 workshop and 1 seminary functioned in Senaki District.

Despite the worst situation in Zugdidi district against the backdrop of the Bolshevik uprising, the district administration was able to open a 20-bed central surgical hospital. Tsalenjikha, Khobi and Chkhorotsku hospitals also functioned in the district. The nation took over the hospital of the Black Sea Railway. The administration was also able to repair the Zugdidi-Anaklia road, and it was also possible to lay telephone lines throughout the village. There was no railway in the district. Therefore, they conducted active

negotiations with the government, so that the railway went to Zugdidi. Accordingly, the practical activities of the Senak and Zugdidi communities can be positively evaluated, especially considering the difficult conditions in which they had to work.

3. 4. *Confiscation of private property in Senaki and Zugdidi districts (1919-1920)*. According to the resolution adopted by the government of the Democratic Republic of Georgia on July 11, 1919, the government was given the right to forcibly confiscate real estate from private owners throughout the territory of the republic. The central government has given the right to use the aforementioned to the self-governments of cities and nations at the local level. Their decision had to be sanctioned by the central government.

On December 9-11, 1919, a meeting of the management board of Senaki district was held, where the forced confiscation of property (buildings, land) for the following persons was discussed: Makar Vaskovsky; Alexander Mkheidze; Giorgi Kavtaradze; Ivane Zesashvili and Besarion Kokaia; Petre Dgebuadze; Giorgi Chichua; Giorgi Tsaava; Solomon Svanidze; Davit and Erasti Mkheidze.

At the beginning of 1920, the Minister of Internal Affairs of the Democratic Republic of Georgia reviewed the decision made by the Senaki district ethnic board regarding the confiscation of property on its territory. The confiscated property was returned only to Giorgi Chichua and Giorgi Tsaava.

On February 27, 1920, a congress of voters of the Zugdidi community was held, where they discussed the case of the property of Nikoloz son of Nikoloz Mingreli and Princess Antoinette Miurat. in favor of the district community. The issue of property confiscation in Zugdidi. On April 27, 1920, St. A meeting of the

Zugdidi Council was held, where the issue of confiscation of the above-mentioned property was discussed, but already in favour of the Zugdidi Self-Government. As to whose benefit the property of Mingrelski and Murat should be confiscated, it became a matter of controversy between the district of Zugdidi and the self-government of the city. On November 4, 1920, the administration of affairs of the government of the Democratic Republic of Georgia sent a report to the Minister of Internal Affairs, in which it was mentioned that the real estate confiscated by force from Mingrelski and Murat should be transferred to the Zugdidi market nation.

In 1920, the Poti leadership stood before the Minister of Internal Affairs of the Democratic Republic of Georgia to confiscate the real estate of Andria (Jaku) Kavtaradze and Farna Kacharava. The Government of the Democratic Republic of Georgia considered the said petition and adopted a resolution according to which the property of Parna Kacharava was confiscated, and the confiscation of Andria Kavtaradze's property was rejected.

On July 11, 1919, the region and the district self-governments of Zugdidi, Senaki and Poti began to actively implement the property confiscation decree adopted by the government of the Democratic Republic of Georgia. They repeatedly appealed to the central government, demanding the confiscation of specific property. In the Zugdidi district, there was a case where both the national board and the city self-government expressed interest in one property (the real estate of Nikoloz Megrelski and Princess Antoinette Muriat). From the above materials, it became clear that the central government would thoroughly examine each petition.

The main results of the research are summarized in the **conclusion**.

THE MAIN PROVISIONS OF THE THESIS ARE REFLECTED
IN THE FOLLOWING PUBLICATIONS:

1. **National voter elections in Zugdidi District (1920).** – *Herald of the National Academy of Georgia*. History, Archaeology, Ethnology and Art History Series (ISSN-0132-6058), No. 1. Tbilisi, 2023, p. 109-118, in Georgian. (<http://macne.org.ge/index.php/macne/article/view/89>).
2. **Elections of city self-governments in Samegrelo (1919)** – *Pavle Ingoroqva 130*. Collection of scientific articles. Kutaisi, 2023, pp. 174-189, in Georgian.
3. **Confiscation of private property in Senaki District, Zugdidi District and St. Potshi (1919-1920)** – *Pavle Ingoroqva 130*. Collection of scientific articles. Kutaisi, 2023, pp. 190-199, in Georgian.
4. **Constituent Assembly Elections in Zugdidi District** – *Proceedings of Sokhumi State University*. T. 21. Tbilisi, 2023, in Georgian (in press).
5. **Elections of national voters in 1918 in Zugdidi District** - works of Sokhumi State University. T. 21. Tbilisi, 2023, in Georgian (in press).